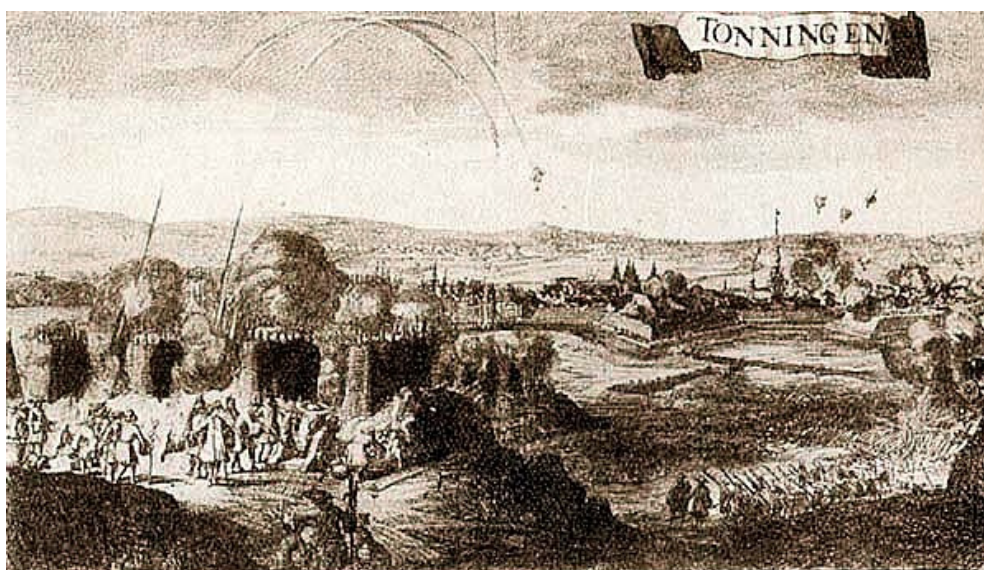

Kampen om Tønning og Stenbocks hær i dansk fangenskab 1713-1719.

Kilde:

H. W. Harbou: Bidrag til den store nordiske krigs historie. Bind 1 – 10.
Udgivet af Generalstaben – Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

Uddrag af femte bind, 1915, udarbejdet af generalløjtnant A. P. Tuxen, oberst H. W. Harbou og kommandør C. L. With-Seidelin.

BELEJRINGEN AF TÖNNINGEN 1713
Kobberstik i Franz von Jessens Samlinger. Privateje. — Fot. St. kgl. Bibliotek.

Side 1

Som i Kapitulationen i Oldenswort bestemt, marcherede Stenbocks Hær i Dagene 20.-26. maj 1713 ud af Tønning og videre efter de for de forskellige Regimenter udfærdigede Marcheruter. Transporterne blev eskorterede af Detachementer af 3. Sjællandske Rytter-Regiment, Jyske og Ungarske Kyrasserer, 200 Ryttere for hvert 1000 Fanger. Der blev beskikket Kommissærer til at sørge for Forplejning og Indkvartering under Vejs, og Ledelsen af hele Transporten var overdraget Oberst Poul Løvenørn. I Følge den fortrolige Instrux, der blev givet Løvenørn skulde det paalægges Eskortens kommanderende Officerer at paase, at Fangerne opførte sig ordentligt overfor Beboerne, ikke afpressede dem noget, men betalte for, hvad de fik; i øvrigt skulde der tilstaas dem al sømmelig Frihed; vilde nogen af Fangerne tage dansk Tjeneste eller desertere med god Maner, maatte deres Officerer ikke hindre dem deri; tværtimod skulde de eskorterende Officerer give disse et Vink om at se igennem Fingre hermed; men dette skulde ske, som om det kom fra Officererne selv, Kongens Navn maatte ikke indblandes i denne lidt kildne Sag.

Under Transporten fulgte de svenske Officerer deres Regimenter, men de maatte ikke indkvarteres sammen med Mandskabet, og, naar Marchen var endt, skulde de helt skilles fra dette; senere skete det samme med Underofficererne.

De menige Fanger blev delte i 2 store grupper, af hvilke den ene forblev på Halvøen, den anden ført til Fyn og senere til Sjælland. I Nørre- og Sønderjylland var Regimenterne ved Midten af Juni dislocerede saaledes, idet de vedføjede tal angiver Styrken ved Udmarchen, det andet i Juni Maaned:

Århus	Bremiske dragoner	870	-	803
	Vestgøta ryttere	550	-	533
Skanderborg	Artilleri	159	-	115
Horsens	Vestmanland	412	-	390
	Elfsborg	249	-	242
Vejle	Vestgøta Dal	630	-	605
Fredericia	Ekeblad	360	-	182
Kolding	Verd dragoner	631	-	470
Haderslev	Pommerske ryttere	469	-	360
Åbenrå	Bremiske ryttere	420	-	85
Eckernførde	Stenflycht	47	-	24
	Pommerske dragoner	679	-	588

Opfordringen til at rømme eller tage dansk Tjeneste havde gjort saa god Virkning, at Styrken i den forløbne Maaned var gaaet ned med ca. 20 %. Afgangen var dog, som man ser, meget ulige fordelt; mindst ved de svenske Nationalregimenter, størst ved de Bremiske Ryttere, af hvilket en meget stor Del, der hørte hjemme i Stift Bremen, ikke ønskede at føres til Sverrig, men paa ansøgning fik Lov til at rejse til deres Hjemland, der jo nu var i dansk Besiddelse. I den anførte Fordeling skete der snart en Del Forandringer: Pommerske Dragoner blev flyttede til Aabenraa, Ekeblads Regiment til Viborg; Stiftamtmanden i Aalborg fik Ordre til at skaffe Plads til ca. 600 Mand i Aalborg og andre Købsteder for nær ved Søkannten; hvis nogen vilde tage Tjeneste under Milicen eller hos Private i Omegnen, kunde det dog tillades.

Side 70.

De menige Fanger var ved Udmarchen fra Tønning blevne delte i 2 Grupper, af hvilke den ene førtes til Jylland, den anden over Fyn til Sjælland. En tredje Gruppe, der paa Grund af Sygdom ikke kunde afmarchere, blev indkvarteret i Ejdersted. Den samlede Styrke var, efter at Fangerne var komne til deres Bestemmelsessteder, rundt 9000 Mand, deraf henimod Halvdelen i Jylland, godt en fjerdedel paa hvert af de andre Steder.

Fangernes Kaar var ikke blide; Tidens humane begreber var ikke synderlig fremskredne, og Nationalhadet var stærkt, hvortil kom Uenigheden mellem den danske og svenske Regering om, hvem der skulde betale Fangernes Forplejning.

Den svenske Fortolkning af Kapitulationen kan synes naturlig, men den danske kan ogsaa forsvares, og at den ikke skulde være fremført i god Tro, er ubevisligt. Begge Regeringernes Pengeforlegenhed tilskyndede dem til at fastholde deres Standpunkter; men man skulde mene, at den svenske i Hensynet til sine egne Folks Bedste, havde haft en stærk Opfordring til at give efter, saa meget mere som den danske Regerings Udlæg dog under alle Omstændigheder skulde refunderes ved Udløsningen. Men, hvorom alting er, Uenigheden gik ud over Fangerne, især i Begyndelsen; senere hen bjærgede de allerfleste af dem, der ikke rømte, Livet ved at tage privat Tjeneste eller ved at lade sig hverve til den danske Hær....

Side 83.

Af menige Soldater, der ikke havde taget Tjeneste ved danske Regimenter, var der i Begyndelsen af 1715 ialt 2435 tilbage, nemlig 853 paa Sjælland, 155 paa Fyn, 1127 i Jylland og 300 i Slesvig. Disse Tal støtter sig vistnok til Indberetninger, som Biskopperne nogle Maaneder i forvejen havde faaet Befaling til at indhente gennem Provster og Præster, men hvoraf kun en Del er i Behold, og disse er endda saa uensartede, at man ikke deraf kan uddrage noget samlet Resultat. Nogle af Præsterne har saaledes medregnet Fanger, der havde ladet sig antage i det stedlige Landregiment, andre ikke; nogle har medtaget Folk, der havde midlertidigt Arbejde i Sognet, hvilke altsaa kan være opførte to Gange o.s.v.

Side 85.

Kongen traf saa den Bestemmelse, at der fra Jylland skulde sendes 602 Fanger til Norge, og at Resten skulde fordeles over hele Danmark til Godsejerne med 1 for hver 50 Td. Hrtk., til

Sognepræsterne med 1 til 2 og 2 Pastorater og til Købstederne efter Folketallet. De Fanger, der fandtes paa Øerne skuldes deles ligelig mellem Sjællands og Fyns Stift, men af det sidst nævnte skulde Laaland og Falster belægges stærkere end der efter den almindelige Regel vilde tilkomme disse Øer, antagelig fordi de ellers kun i ringe Grad blev besværede med Indkvartering. I Jylland blev kun de 3 nordlige Stifter belagte og for Godsejernes Vedkommende i Aalborg Stift kun Dueholm, Ørum og Vestervig Kloster Amter, i Viborg Stift Skivehus Amt.

Der blev fastsat følgende Fordeling:

	Sjællands Stift	Fyns Stift	Aalborg Stift	Viborg Stift	Aarhus Stift
Godsejere:	218	256	87	25	108
Sognepræster:	96	70	45	45	81
Købsteder:	188	182	40	34	60

Da Stiftamtmand Gersdorf i Aalborg imidlertid forespurgte, om denne Fordeling skulde gennemføres ogsaa for dem, der havde fæstet Gaarde eller Huse paa Proprietærgodst eller havde akkorderet med Bønder om aarlig Kost og Løn eller ernærede sig ved deres Haandværk, blev der svaret, at saadanne maatte blive, hvor de helst vilde, naar det blot blev antegnet, hvem der sagde god for dem; Navnene skulde opgives paa Amtsstuerne. Det viste sig nu, at næsten alle Fanger i Jylland kunde tjene deres Brød der, hvor de opholdt sig; og, da det ikke kunne betale sig at fragte Skibe til de højst 100 Mand, der blev til overs, blev Planen om at sende Fanger fra Jylland til Norge opgivet.

Side 89.

I 1717 blev der givet almindelige Regler for de Svenskes Bosættelse her i Landet: De, som beviste, at de ikke var trolovede eller viede i Hjemlandet, maatte lade sig lovligt vie i Danmark; de kunde nedsætte sig, hvor de vilde, og tage Tjeneste, hos hvem de vilde, naar de paa Tinge havde aflagt Ed paa at ville blive her deres Livstid som andre Undersaatter, hvorefter de ikke længere skulde kaldes og agtes for svenske Fanger.

Den svenske feltherre Magnus Stenbock afleverer sin kårde til kong Frederik efter Tønnings kapitulation. Maleri af C.A. Lorentzen, 1800.